

Németh Zsolt

A SAJTÓ ÉS A RENDŐRSÉG

Hamlet: Látja azt a felhőt? Majdnem olyan, mint egy teve. / *Polonius:* Isten engem, valóságos teve alakú. / *Hamlet:* Nekem úgy tetszik, menyéthez hasonlít. / *Polonius:* A háta olyan, mint a menyétnek. / *Hamlet:* Vagy inkább cethalforma? / *Polonius:* Nagyon hasonló a cethalhoz. / *Hamlet:* [...] Csak addig teszteltem engem bolonddá, ameddig kedvem tartja.

WILLIAM SHAKESPEARE: *Hamlet*
(Arany János fordítása)

Szinte nincs olyan ember, aki ne szeretne hatni másokra. Van, aki csak a közvetlen környezetére, és jó néhányan vannak olyanok is, akik nagyobb tömegekre. Nem csoda, hiszen a befolyásolási képesség hatalmat jelent. Vannak emberek, akik azzal a tehetséggel születnek, hogy intuitív módon megérik, mikor mit kell mondaniuk, hogy hassanak a másokra. Ez a meggyőzés művészete.¹ Mindez a mottóban idézett helyzetre is igaz, de itt most a rendőrségi kommunikációra vonatkoztatjuk. Gondolhatunk arra, hogy a rendőrség a lakosságot óhajtja meggyőzni, hogy a munkája következtében biztonságban tudhatja magát, a bűntettesek felelősségre vonásával az igazságot is szolgálják. A bűnözésről szóló híradás végső soron a rendőrséget mutatja be a bűnügyeken keresztül.

A rendőri munka valójában közszereplés: hatás gyakorlása emberekre szavak és cselekedetek által. A rendőrt nemcsak akkor kell az „élet színpadán” látnunk,

¹ HEGEDÜS 2023.

amikor például kihallgatást vezet, vagy legendát felhasználva a titkos információ-gyűjtés eszközeit és módszereit alkalmazza, hanem akkor is, amikor bírságot, forgalmat irányít vagy éppen felvilágosítást ad a polgárnak. A sikeres rendőri működéshez egyáltalán nem elég a mégoly kiváló szakmai felkészülés, képesnek kell lenni olyan személyközi kapcsolatok gyors létrehozására, amelyek révén a szakmai tudás hatása megsokszorozódik, hogy a rendőr a célját minél kisebb ellenállást kiváltva, erőszak alkalmazása nélkül elérje.

Külön fejezete mindennek a nyilvánossággal való viszony. Mivel a rendőr fontos és szinte minden polgárt érintő ügyekért felelős, kötelessége az is, hogy rendszeresen számot adjon munkájáról, az eredményekről és problémákról az emberek különféle közösségei előtt. A bűnözésről és a rendfenntartásról közreadott információk azon túl, hogy a bűnmegelőzést szolgálják, alapvetően befolyásolják a szubjektív biztonságérzetet, ezen keresztül a polgárok támogatási hajlandóságát a rendőrség iránt, beleértve az anyagiakat is.

Közismert, hogy a nyilvánosság kontrolljának intézményesült eszköze a sajtó. Ez a felismerés azonban még nem evidencia a magyar rendőrség számára. Úgy tűnik, hogy a magyar rendőrség nem tud mit kezdeni a felé irányuló nagy érdeklődéssel: fél tőle, megpróbálja kikerülni, bizalmatlan a sajtó munkatársaival, rosszat feltételez róluk. A sajtó e mögött – tegyük hozzá, jogosan – bajokat sejt: a szaktudás hiányát, hozzá nem értést, rosszul szervezett munkát, törvénytelen módszereket, visszaéléseket a hatalommal és az anyagi eszközökkel egyaránt. A kielégítő információk hiányában a sajtó maga nyomoz, feltételezéseket gyárt a saját koncepciója szerint, és gyakran valóban melléfog. Ilyenkor a rendőrségi illetékes gúnyosan „fotelszakértőkről” beszél, nem törődve azzal, hogy éppen ők adósak a kielégítő információkkal. De legyünk tárgyilagosak: a mai magyar bűnügyi újságírói kar is alulképzett, elemi kriminológiai, kriminalisztikai ismeretek hiányáról árulkodnak írásai és járatlan a többi bűnügyi tudományban is, mint a büntetőjog, a büntető-eljárásjog vagy a pönológia.

Nem vitás, hogy a rendőri munka közszolgálat, ráadásul olyan, amely a leghétköznapibb emberi viszonyokba avatkozik be. Közvetlen hatalmi jogosítványok a másik ember felett, titkok megismerése és birtoklása, igazságosztás és rendteremtés, a jó küzdelme a rossz ellen, mindezek tetejében izgalmas szellemi és fizikai párharc. Ennyi talán elegendő annak érzékeltetésére, hogy a rendőr mennyire a közfigyelem homlokterében áll.

A bírósági tudósító szerepe elszürkült, a bűnügy is unalmassá válik, mire – persze hosszú évek múltán – az ítélet megszületik. A kor tempójának megfelelően az azonnali történések jelentik a szenzációt, amikor pedig még alig tudunk

valamit, nagyon könnyű tévedni és a felületen járni. Tudjuk, hogy az igazságszolgáltatás a bíróság feladata, ami előtte történik, így a rendőrségi nyomozás is, csupán annak előkészítése. Roppant veszélyes tehát, hogy a közvélemény az első benyomásokról kap – túl gyakran megfelelően nem ellenőrzött és összefüggésekbe el nem helyezett – információkat, és ily módon alakul képe a világról, amelyben pedig szeretne „otthon lenni”.

Ennek megfelelően hatalmas a felelőssége annak a szakmának, amely első kézből szolgáltatja a híreket. Felkészült-e erre ez a szakma, ismeri-e az itteni törvényszerűségeket, meg tudja-e különböztetni a ténnyt és a hozzáfűzött vélekedést? Mindjárt válaszolhatunk is ezekre a kérdésekre: régóta nem. A rendőrség kommunikációs stratégiájára és konkrét tennivalóira 1997 nyarán egy munkacsoport az Országos Kriminológiai és Kriminalisztikai Intézetben tudományosan megalapozott tervezetet dolgozott ki. A munkacsoportban helyet kapott rendőr (több szakterületről is, köztük az ORFK akkori sajtófőnöke), kriminológus, kriminálpszichológus és kommunikációs szakember. A tervezetről nem derült ki, hogy használható-e, mert az akkori országos rendőrfőkapitány – bár örömmel vette a munkacsoport jelentkezését – valamilyen okból nem reagált rá.

Azóta nem sok próbálkozás volt, de 2010-ben egy szakmabeli kutatópáros, Molnár Kata kommunikációs szakember és Cserép Attila városi rendőrkapitány megállapította, hogy „a kommunikáció területén a magyar rendőrségnél a fejlődés érdekében nem egyszerűen sok tennivalóra, de szemléletváltásra van szükség. A szabályozástól a mentalitáson át egészen a végrehajtásig alapjaiban kell megújítani a kommunikációt, ez azonban lehetetlen stratégia nélkül.”²

Később egy másik – hangsúlyozottan nem rendőrségi – szakember, Kriskó Edina még határozottabban beszél:

„A lecke fel van adva. A rendőrség kapcsán oly sok vitára okot adó kérdés most egy helyen merül fel: tekintély és bizalom, elzárkózás és állampolgári részvétel, egyirányú vs. kétirányú kommunikáció, szolgáltatás vagy partnerség dilemmái most új kontextusban, új szintéren jelentkeznek. Kérdés, meg tud-e, meg akar-e felelni az új idők kívánalmainak – miként a külföldi rendőrségek igyekeznek – a magyar rendőrség. De éppígy új kontextusban vetődik fel a centralizáció és decentralizáció kérdése is. A szociális média a helyi közösségekről, helyi igényekről és aktivitásokról szól, széles körű részvételről, az alulról szerveződő kezdeményezésekről. Az ilyen közösségekben nem lehet központilag irányítottan

² CSERÉP–MOLNÁR 2010.

megjelenni, itt a helyi kapcsolatokra, személyességre tevődik a hangsúly. A rendészet 2.0 közösségi rendőrséget jelent akkor is, ha az adott ország közbiztonsági törekvései más típusú, centralizált, bürokratikus rendőrséget működtetnek is. Merre tovább, magyar rendőrség?”³

A stratégia hiányának közben mind súlyosabb következményei vannak. Elég utalni az aktuális botrányra, a bántalmazott nőkkel kapcsolatos mulasztások miatti társadalmi felháborodásra, noha a kikényszerített rendőrségi szóvivői bocsánatkérés szokatlan, bár talán biztató fejlemény.

A rendőrségről, és tágabban a kriminalitásról egyébként meglehetősen torz kép rajzolódik ki a tömegkommunikációban. A hírfogyasztó a következőkkel szembesül a rendőri tevékenységről olvasva:

- ♦ elsősorban a közrend, a közbiztonság megvalósítása, de ez szinte kizárólag a bűnüldözés, pontosabban a bűnösök elfogása, hogy majd a bíróság megbüntesse őket (más szolgálati tevékenységek ritkán kerülnek terítékre);
- ♦ a bűnüldözésben ma a főszerep a kényszerítő eszközökkel rokadásig felszerelt elfogóé, akire az átlagon felüli fizikum, a gyors és könyörtelen működés a jellemző: amikor elfog, akkor hasra fektet, lábakat szétrúg és hátra bilincsel. Kevésbé ismert, hogy a bűnügyek nyomozásához milyen elméleti felkészültség, intellektuális képesség szükséges, és különösen az, hogy a látványos akciókat temérdek hétköznapi aprómunka előzi meg és kíséri;
- ♦ a bűnügy és a bűncselekmény következtében előállt helyzet megoldásáért a fő felelős a rendőrség, sőt hovatovább már azért is, hogy a bűncselekmény egyáltalán megtörténhetett, ahogy a bűnözés alakul;
- ♦ a rendőr egyébként szerencsétlen flótás, aki érthetetlen módon tart ki rosszul fizetett, kevés sikerrel járó munkája mellett. Ennek következtében pedig szabályszegő, amit büntetlenül megtehet;
- ♦ egyebekben nagyon sokat tud a bűnözésről, ha rajta múlna, rend lenne az országban, csak hát ugye a jogszabályok, meg a bíróságok...

De ki okolható e torz képért? A rendőrök számára ez nem kérdés, látószögük alapvetően a sértett felé. Gyakori szemrehányás például, hogy a média miért ad hírt oly sietve a kudarcokról, a hibákról és a bűnökről. Miért nem inkább az eredményekről? Túl azon, hogy vajon jogos-e a rendőr várakozása, hogy

³ KRISKÓ 2012.

munkája eredményei nagyobb teret kapjanak, mint mondjuk az ápolónőé vagy akár a villanyszerelőé (mert nélkülük legalább akkora gondban volna a közösség, mint a rend őrzése nélkül, sőt!), nyilvánvalóan az a baj, hogy a rendőrség nem nyitott és nem együttműködő. Vigyázat, a sajtó az információit alapvetően a rendőrségtől kapja! Miután a rendőrök közszereplését szigorúan beszabályozták, nem kerülhetjük meg, hogy a felelősség azoké, akik a rendőri sajtómunkát irányítják, illetve akik rendszeresen nyilatkoznak a bűnügyekről, illetve a kriminálpolitika egyes kérdéseiről.

Nem kellene ennek így lennie. Ha belegondolunk, mindketten – újságíró és rendőr – ugyanazt veszik célba a munkájuk során: egy múltbeli esemény – itt most: a bűncselekmény – rekonstrukcióját szolgáló információk felkutatását és összegyűjtését. Érdemes volna tehát alaposan megismernedni egymás szakmájának fortélyaival. Ráadásul mindketten a társadalmat szolgálják, kutakodásuk tehát egyáltalán nem öncél. Igaz, eltérők a lehetőségeik a társadalmi munkamegosztásban elfoglalt helyük következtében. A rendőr egy hatalmas szervezet tagja, országos infrastruktúrával, nyilvántartásokkal és törvényes felhatalmazottsággal a magánszféra titkainak feltörésére. Lehetőségei azonban korlátok közé vannak szorítva, éppen mert nagy a hatalma, és ezért a tévedése vagy visszaélése súlyos következményekkel járhat. Főképpen eljárásjogi kötelmei vannak, nyomozásba csak szigorú előírásokkal, a gyanú megbízhatóságának a feltételével kezdhet. Az újságírót ilyesmi nem köti: megszólíthat bárkit, szabadon informálódhat. Igaz, nincs hatalma, nem korlátozhat embereket mozgásukban, nem ismerheti meg célszemélyei nyilvántartott adatait, nem kötelezhet tanút, például nyilatkozattételre. Éppen ezért kifinomultabb eszközei vannak. Ez a kétfajta habitus és eszközrendszer nagyszerűen kiegészíthetné – ismerjük a nyugati példákat, ki is egészíti – egymást. Lehetne a közös cél érdekében a feladatokat megosztva együttműködni, majd az eredményt, az adott kriminális jelenségre vonatkozó információt mindketten hasznosíthatnák: a nyomozás teljesítésével, illetve a sajtótermék megjelentetésével, természetesen tiszteletben tartva egymás érdekeit és kötelmeit.

Nyilvánvaló, hogy ehhez kölcsönös bizalomra, egymás hivatása szabályainak és érdekeinek a tiszteletben tartására van szükség. Nincs szükség például arra, hogy a rendőr abban a kérdésben állást foglaljon, hogyan és mit kell megírni. Abból kell kiindulni, hogy az újságíró felkészült és felelősségteljes tagja a társadalomnak: a személyiségi jogok védelme például számára, ha lehet, még szigorúbb parancs, mint a hivatalnok számára. Az pedig, hogy a rendőr ballépéseit megírja a sajtó, nem szabad, hogy izgassa a tisztességes, a munkáját törvényesen és

valóban az embereket szolgálva végző munkatársat, ugyanis számukra is fontos a rendellenességek kiszűrése, és ki tudná jobban, mint a szakmabeliek, hogy milyen nehéz az ilyesmit belülről felszámolni.

De igaztalanul egyoldalú lenne a kép, ha hallgatnánk arról, hogy a „másik fél”, a sajtó, közelebbről a bűnügyi újságírói kar fogyatékoságai is számosak. A létszáma a rendszerváltozást követően hirtelen felduzzadt, tulajdonképpen ugyanolyan szakembergondjai vannak, mint a rendőrségnek. Tagjainak nemcsak a szemlélete kérdőjelezhető meg, hisz kriminológiai műveltségük teljesen hiányzik, elemi szakmai hibákat is vétene, gyakori, hogy összekeverik az őrizetet a letartóztatással, a betöréses lopást a rablással vagy a rendőrkapitányt a főkapitánnyal. De vajon kapnak-e segítséget, mondjuk éppen a rendőröktől? Attól tartunk, nemigen, hogy egymással való kapcsolatainkban az időhiány, a sértettség, a dölyf és ezek nyomán az elutasítás uralkodott el.⁴

Amikor a rendőrségről szóló sajtóképet járjuk körül, valójában a kriminológia által feltárt legalapvetőbb rendőrségi funkciókat szemléljük azok gyakorlati megvalósulása során. A tudomány szerint egy rendőrség legfőbb funkciói (amelyek a világ valamennyi rendőrségének működésében felismerhetők): a jelenlét, az információgyűjtés és a törvényes erőszak alkalmazása. Ezek közül az információhoz jutásnak van a legnagyobb jelentősége, információ nélkül semmit nem ér a jelenlét, és az erőszakot is hiába alkalmazzák: adekvát, kielégítő mennyiségű és a célnak megfelelően rendezett információ nélkül nem képzelhető el rendvédelem. Az információ a központi elem abban az értelemben is, hogy a rendőri jelenlét alapvető célja és értelme az információ fogadása és tudatos keresése, de a másik vonatkozásban az erőszak túl gyakori – ekképpen felesleges és céltalan – alkalmazása egyfelől információhiányra utal, másfelől pedig éppen az információhoz jutást akadályozza a lakossági kapcsolatok rombolásával.

Ezek a felismerések persze nem mennek át maguktól a gyakorlatba, és természetesen parancsra sem fog működni a dolog. A szerves fejlődést azonban lehetne támogatni, gyorsítani. Ezt szolgálná például az említett OKRI-s kommunikációs stratégia, amely szerint a rendőri munka sem nélkülözheti a piaci eszközöket és módszereket. De ezt szolgálta egykor *A rendőr sajtókapcsolatai* című speciálkollégium is a Rendőrtiszti Főiskolán. Ennek keretében a hallgatók megismerkedtek a kommunikáció törvényszerűségeivel, a rendőrségi sajtómunkával és a nyilvánosság előtti megjelenés, megszólalás fogásainak elsajátításával, amivel egyfajta személyiségfejlesztést is kaptak. A foglalkozásokon segédanyagokat

⁴ NÉMETH 1999.

is feldolgoztunk. Segítségükkel megvitattuk többek között Széchenyi István sajtóval foglalkozó vallomásait, Hankiss Elemér és Csepeli György diagnózisait, a sajtótörvényt és hasonlókat. Elemeztük a rendőrségről megjelent híreket és tudósításokat, valamint a rendőrségi nyilatkozatokat. A helyzetgyakorlatokon sikerült némi rutint szerezni a kamera előtt való mozgásban és beszédben. A dolog természeténél fogva a résztvevőkben pozitív érzések fejlődtek ki egymás iránt, hamarosan remek kis alkalmi közösség jött létre. A hallgatók egyértelműen kellemesnek és hasznosnak minősítették részvételüket, mindeközben magabiztosabbak, egyúttal társaik iránt nyitottabbak lettek.

A tapasztalatok azt mutatják, hogy a rendőrségi közönségkapcsolatok építése nem lehet sikeres, ha a szolgálat tagjai nincsenek meggyőződve annak fontosságáról, sőt nélkülözhetetlenségéről. A főiskolai médiakurzus alapvető mondanivalója az a praktikus felismerés, hogy a lakossággal fenntartott, minden tekintetben pozitív viszony azon túl, hogy a szolgáltató szervezet számára ez kötelező, egyúttal az eredményes bűnüldözés és a jó közbiztonság záloga is.

Végül szólni kell a szóvivői rendszerről. Látszólag könnyen indokolható, hasznos dolog. Kiválasztani néhány jól kommunikáló szimpatikus embert, akik a többieket a nyilvánosság előtt képviselik, megjelenítik. További előny a szakmai hozzáértés, affinitás a sajtómunka iránt, ám egy idő után egysíkú és színtelen lesz a kép, elnagyoltak és túlságosan homogének az információk, összességében hiteltelenné válik és megunható lesz még a legjobb adottságú szereplő is. Egyúttal más rendőrök sokaságától pedig elveszünk a nyilvánosság előtt való megszólalás lehetőségét, élményét.

Helyesebb volna abból kiindulni, hogy minden rendőr, aki azt a feladatot, lehetőséget – hogy ne mondjuk, kiváltságot – kapja, hogy emberek életébe, sorsába beavatkozik a munkája során, képes kell hogy legyen ugyanezen felelősséggel beszámolni arról, hogy mit és miért csinál.

Másfelől, nekünk azt kell feltételeznünk, hogy az újságíró felkészült, felelősségteljes résztvevője a társadalmi munkamegosztásnak, akinek tudnia kell, hogy milyen szabályokat kell betartania, például a személyhez fűződő jogok védelme számára legalább olyan erős és érvényes törvényi parancs, mint a rendőrnek. Természetesen tudnunk kell, hogy kivel lépünk ilyen töltetű partneri kapcsolatba, de az akkreditációs eljárást már régen kitalálták, és alkalmazzák világszerte. Sok egyéb mellett komoly hiányossága a rendőrképzésnek a sajtó munkatársaival való kapcsolatra felkészülés elmaradása.

Az itt taglalt problémák nyomán a Nemzeti Közszerződési Egyetem komoly vállalkozásba fogott a 2010-es évek közepén: szakirányú továbbképzési szakot

hirdetett meg a rendvédelmi szóvivőknek. Az eredményről méltató szavak hangzottak el, amikor oklevelet vehettek át a rendvédelmi szóvivő szakirányú továbbképzési szak hallgatói. „Önök nagyon fontos szereplői a rendvédelmi szektornak. Önök jelenítenek meg minket, adnak számot a rendvédelemről a nagyközönség érdeklődésére számon tartott eseményekről. Ezért az Önök megjelenése, hitelessége és meggyőző ereje rendkívül fontos számunkra.”⁵ Külön izgalmas fordulat, hogy eredetileg nemcsak a rendőrségi szóvivők, hanem a bűnügyi újságírók számára is meg lett volna hirdetve a kurzus. Képzeltetjük, hogy micsoda forradalmi változás állt volna elő. De nem így történt, és a szóvivői képzésnek sem lett folytatása, mint ahogy a rendőrtisztképzésben sem folytatódott a rendőr sajtókapcsolataival foglalkozó kurzus.

Mindez pedig nem pusztán elméleti, hanem nagyon is gyakorlati kérdés. A viszonyok tisztázatlansága, a problémák meg nem beszélése, nevezetesen, hogy ma a magyar társadalom valójában milyen rendőrséget szeretne, ez a bajok eredeti forrása. Tartanunk kell attól, hogy a „védeni és szolgálni” jól ismert szlogen tartalma felettébb bizonytalan, biztosan mást gondol erről a polgár és a hatósági ember. Így aztán nem lehet csodálkozni azon, hogy nincs megfelelő, mindenki által elismert eredmény, hatás a bűnözésre, a közbiztonságra, miközben sérülnek jogállami alapelvek és állampolgári jogok, de eredményezi azt is, hogy a rendőrség szervezetében diszfunkciók vannak, mellébeszélések és látványtervezés, végül pedig maga a munkavégző ember, a szolgálatát teljesítő ember is rosszul jár, ritkán érezheti a jól végzett munka örömét, a valódi siker élményét.

IRODALOMJEGYZÉK

- CSERÉP Attila – MOLNÁR Katalin (2010): A rendőrség kommunikációs stratégiája és belső kommunikációja. *Rendészeti Szemle*, 58(2), 3–41.
- HEGEDÜS Gábor (2023): *A befolyásolás pszichológiája*. Online: <https://aktivtransz.hu/a-abefolyasolas-pszichologiaja/>
- KRISKÓ Edina (2012): Rendészet 2.0 a kommunikációs szakember szemével. *Belügyi Szemle*, 60(9), 28–41. Online: <https://doi.org/10.38146/bsz-ajia.2012.v60.i9.pp28-41>
- NÉMETH Zsolt (1999): A média a rendőrség társadalmi szerepéről. In KOZÁRY Andrea (szerk.): *A rendőrség társadalmi szerepe. Tudományos konferencia, 1998. április 21–22.* Budapest: Rejtjel, 88–96.
- PODOBNI István (2017): Oklevelet kaptak a rendvédelmi szóvivők. *Bonum Publicum*, 2017/2, 18.

⁵ Janza Frigyes, ny. r. vezérőrnagy, az NKE Fenntartó Testületének tagja a végzett hallgatóknak. In PODOBNI 2017.